

17. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirlerinde iřitsellik¹

Murat Yusuf NEM²

APA: nem, M. Y. (2024). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirlerinde işitsellik. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 359-367. DOI: <https://zenodo.org/record/13337668>

z

Ahmet Hamdi Tanpınar, döneminde ve kendisinden sonra etkili olmuş önemli bir şair ve yazardır. Saf şiir anlayışını benimseyen Tanpınar'ın şiirinde duyuş ön plandadır. Psikanaliz zmlenmelerle de ilgilenen şair; rüya, ayna, zaman, sonsuzluk, hüzün gibi kavram ve temaları şiirine taşır. Ahmet Hamdi Tanpınar, bunların ifadesi için şiirlerinde işitsel ögelere büyük bir zen göstermiştir. şiirlerindeki ritmik yapılar, ses oyunları, tekrarlar ve müzikalite, işitsel deneyimi zenginleştiren unsurlardır. Tanpınar, kullandığı dilin tınısına ve ritmine dikkat ederek, okuyucunun şiiri sadece görsel bir deneyim olarak değil, aynı zamanda işitsel bir haz olarak deneyimlemesini amaçlar. Ancak işitsellik denildiğinde sadece şiirin okunmasıyla ortaya çıkan ses değerleri anlaşılmamalıdır. İşitsellik; dilin anlam taşıyan bir araç olmasının yanı sıra estetik bir deneyim sunabilen ve okuyucunun duyuşal dünyasına hitap eden yönlerini de ifade eder. Dille aktarılan imajların zihnimizde oluşturduğu görsellik gibi sese dair unsurlar da şiirde işitselliği sağlar. İşitsellik, bazen hayal edilen görselin eşlikçisi bazen müstakil bir öge olarak Tanpınar'ın şiirlerinde belirginleşir. Bunu tespit etmek için iki yöntem esas alınacaktır. Birincisi, şiirlerde ses, sessizlik ya da bunlara dair açık ifadelerin takibidir. İkincisi ise bunların olmadığı yerlerde şiir ortamını dinleyerek işitselliği açıklamaktır. Bu bildiri, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirlerinde, ahenk ve ritim gibi ses unsurlarının dışında kalan doğrudan ve dolaylı olarak hissedilen işitselliğin şiire katkısını ortaya koyacaktır.

Anahtar kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, şiir, işitsellik

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu makale künyesi belirtilen sempozyumunda sunulduktan sonra geliştirilerek oluşturulmuştur. "Ases International Kayseri Scientific Research Conference September 01-03, 2023 Kayseri/Türkiye" Bu lişmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm lişmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

ıkar atışması: ıkar atışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan lişmalarının telif hakkına sahiptirler ve lişmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu lişmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm lişmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %13

Etik şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 27.05.2024-**Kabul Tarihi:** 20.08.2024-**Yayın Tarihi:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13337668>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / ift Taraflı Krleme

² Doç. Dr., Uluslararası Balkan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ğretmenliği Bölümü / Assoc. Prof., International Balkan University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching (skp, Makedonya), myonem@outlook.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0003-4279-4059> **ROR ID:** <https://ror.org/0oeyhb94>, **ISNI:** 0000 0004 0454 9674

Auditory elements in the poems of Ahmet Hamdi Tanpınar³

Abstract

Ahmet Hamdi Tanpınar is a prominent poet and writer in Turkish literature. Embracing a pure poetic approach, Tanpınar prioritizes the senses in his poetry. The poet, who is also interested in psychoanalytic interpretations, incorporates concepts and themes such as dreams, mirrors, time, infinity, and melancholy into his poetry. For the expression of these, Ahmet Hamdi Tanpınar has shown great care for auditory elements in his poems. The rhythmic structures, sound plays, repetitions, and musicality in his poems are elements that enrich the auditory experience. By paying attention to the tone and rhythm of the language he uses, Tanpınar aims for the reader to experience the poem not only as a visual encounter but also as an auditory delight. However, when referring to auditory elements, it should not be limited to the sound values that arise merely from reading the poem aloud. Auditory elements encompass not only the aspect of language as a conveying tool of meaning but also its capacity to offer an aesthetic experience that appeals to the reader's sensory world. Just as the elements conveyed by language create visuals in our minds, sound-related elements also contribute to auditory experiences in poetry. Auditory elements occasionally accompany the imagined visuals and sometimes stand alone, thus becoming distinctive in Tanpınar's poems. To identify this, two methods will be primarily employed. Firstly, following the expressions of sound, silence, or related elements explicitly present in the poems. Secondly, explaining auditory elements by listening to the poetic ambiance in places where these elements are absent. This paper will illuminate the contribution of auditory elements that are distinct from harmony and rhythm, and are directly sensed through meaning, to poetry in the works of Ahmet Hamdi Tanpınar.

Keywords: Ahmet Hamdi Tanpınar, poetry, auditory

³ **Statement (Thesis / Paper):** This article was developed after it was presented at the symposium. "Ases International Kayseri Scientific Research Conference September 01-03, 2023 Kayseri/Turkey" It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 13

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 27.05.2024-**Acceptance Date:** 20.08.2024-

Publication Date: 21.08.2024; **DOI:** <https://zenodo.org/record/13337668>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre, şiir şairin özgün ruh hâlinin ve gerçekte olan derin temasının bir ürünüdür. Bu, güzellik idealini yansıtan bir tür konuşmadır ve şairin kendinden geçtiği bir deneyimi içerir. Şiir, sıradan bir dille ifade edilmesi zor olan içsel durumlarımızı, duygularımızı ve düşüncelerimizi kelimelerin ritmi, uyumu gibi dil unsurlarıyla ifade ederek iç dünyamızı yansıtır. Böylece ortaya çıkan şiir, estetik ilgiyi canlandırırken büyüleyici etki yaratan bir sanattır. Bu bağlamda, şiir şairin kendi içsel deneyimlerini ifade etme çabasının ürünüdür. Şairin ruh hâlini, duygularını ve düşüncelerini yansıtmaya isteği, şiiri oluşturan temel etkidir. Şair, topluma faydalı olma kaygısının ötesinde, kendi iç dünyasına yönelip kendi duygularını anlamaya, dinlemeye ve ifade etmeye çalışırken derin bir ruhsal huzurun ve içsel derinliğin yansımaları olarak doğar (Tanpınar, 1997, s. 18-21). Böylece Tanpınar benimsediği saf şiir anlayışını makul bir şekilde ifade eder. Valery ve Bremond'un saf şiir anlayışlarını da ulaşmanın imkânsız olduğu bir ideal olarak tanımlar. Bu ideali elde etmenin ancak şiirin musiki gibi işitsel bir hâle gelmesiyle mümkün olacağına inanır. "Bu suretle kendi cevherine irca edilen şiirin asıl muvaffakiyet vasıtası musikidir. Bütün zahmetler, bütün tesadüfler, bütün ihtimaller ve ihtiyatlar ona bu musikiyi temin için çalışmalıdır." (Tanpınar, 1997, s. 455). Ancak çoğu zaman, şiirle musiki arasındaki ilişki ses ve ahenge dair bir hususiyete indirildiği görülür. Bu konudaki anlayışımızın esaslı ifadesi Sabahattin Eyuboğlu'nun Yahya Kemal şiirini değerlendirirken ortaya koyduğu düşüncelerle koşturur. "Şiirde musiki seslerin ahengi manasında anlaşılmalıdır. Kulağa hoş gelen mısraların musiki ile pek alakası yoktur. Mısraların musikisi kulağa değil ruha hitap eder. Musikiye benzetilen şiir, ruhta musikinin yaptığı tesiri yapan, aynı hâleti yaratan şiirdir. Verlaine: 'Her şeyden evvel musiki' derken 'Her şeyden evvel ruha akış' demek istiyordu. Bu manada Yahya Kemal musiki ile mimariyi, ruh ile şekli, şiirle sanatı Verlaine'le Heredia'yı mezcetmiştir." (Eyuboğlu, 1997, s. 80). Böylece bir müzik dinledikten sonra bizde oluşturduğu tesir ve zevk şiir dinledikten/okunduktan sonra da oluşuyorsa şiirin musikiye dönüşmesinden bahsedebiliriz.

Sözlü kültürlerde işitsel-duyusal duyuların, yazılı kültürlerde ise görselliğin öne çıktığı savından (McLuhan, 2014, s. 41) hareketle saf şiirin durduğu yeri tanımlamak anlamlı olabilir. Saf şiirin işitselliğe daha yakın olduğu düşünülürken sözün ya da şiirin müzik gibi rafine bir sese dönüşerek zihinde duyuya dayalı bir tatmin sağlaması mümkün olabilir. Sözlü kültürle kastedilen az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlardır. Matbaanın icadından sonra basım faaliyetlerinin artması sözün görselleşmesi sürecini arttırmıştır. Böylece modern toplumlar daha çok görsele dayanan bir duygulanış ve düşünüş biçimi geliştirmişlerdir. "Uygar insanların çoğunun, sözel ve işitsel kültürlerin çok yüksek duyusalılığıyla karşılaştırıldığında, algılamalarında ham ve uyuşuk oldukları son derece aşikârdır. Çünkü göz, kulağın hassasiyetlerinden hiçbirine sahip değildir." (McLuhan, 2014, s. 42)

Edebiyat türleri arasında, şiir diğerlerinden farklı bir şekilde insan duyularıyla, özellikle de işitsel ve sözlü unsurlarla, müzikle ve insan sesiyle en güçlü bağlantıya sahiptir. Şiir, kelimelerin ötesine geçerek, insan yaşamını sadece zihinsel bir deneyimden öte, zihinsel bir ses ve müzik duygusuyla birleştirir. Matbaa teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, şiirin görsel unsurları artsa da "işitsel hayal gücü" ile olan bu bağlantı güçlü bir şekilde sürdürülmüştür. İnsan, yaşamı zihinsel göz yerine zihinsel kulağın ön planda olduğu bir perspektifle deneyimler. İşitme duyusu, içsel dünyamızla derin bağlantılar kurar. Ses ve duygu arasındaki bu bağlantı, görme duyusuna kıyasla daha belirgin ve etkileyici bir şekilde ortaya çıkar. Görme, algısal nesnenin göreceli sabitliğine bağlıdır, ancak işitme daha dinamik ve olay odaklıdır. Bu nedenle, ses algıları, nesnelerin ötesinde gerçekleşen saf olayları temsil eder. Bu olayları dış dünyayla ilişkilendirme ve kaynaklarını anlama çabası belirgindir (Cureton, 1993, s. 69-70). İşitsel dünya ile olan ilişkimiz daha içsel ve soyut bir düzeyde gerçekleşir. İşitsel deneyimler, duyguları ve atmosferi yaratma

yeteneğiyle öne çıkar, bu da insanın iç dünyasıyla daha derin bir bağ kurma eğiliminde olduğunu gösterir (Cureton, 1993, s. 72). Dolayısıyla, şairler de işitsel deneyimleri aracılığıyla iç dünyalarını zenginleştirme ve ifade etme eğilimindedirler.

Söze dair içeriğin azalması sözün ya da şiirin gücünde de azalmalara sebep olur. Aslında saf şiirin de sözün özündeki bu güce ulaşma ideali olduğunu söyleyebiliriz. Şiir, dili en yoğun ve etkileyici biçimde kullanma sanatı olarak kabul edilir. İşitsel unsurlar, şiirin bu etkileyciliğine önemli bir katkı sağlar. Şiirin ritmi, sesleri ve tekrarları, işitsel duylara hitap ederken aslında gaye okuyucunun zihninde canlandırılan bir işitsel manzara oluşturabilmektir. Seslerle birlikte sessizlik de bu amaca hizmet edebilir. Bizde saf şiirin temsilcilerinden Ahmet Haşım'ın şiiri tarif ederken kullandığı ifadeler şiirde işitsellik konusuyla paralellik gösterir. "Şiir sessiz bir şarkıdır. Âşıkın maşukası karşısında duyduğu bir hikâye midir? Deniz, mehtap şaire "mevzu" mu söyler. Bu teessürler ruhta gizli bir musikidir." (Haşım, 1917, s. 113-114)

Tanpınar şiirinde işitsellik

Tanpınar saf şiir anlayışına bağlıdır. Ona göre şiir, sıradan bir konuşma veya düzyazı dilinden farklı bir dil kullanarak ifade edilir. Şiirin ayrı bir dili vardır ve bu ayrım sadece kelime kullanımıyla değil, kelimelere özen gösterme ve onları seçme biçiminde de ortaya çıkar. Şair, fiziksel dünyanın sınırlamalarına ve zamanın etkilerine takılmadan yazmalıdır. Kendi iç dünyasındaki zenginlikleri keşfetmeli, derin duyguları ve düşünceleri yüzeye çıkarmalıdır. Şiirin amacı soyut kavramları, derin duygusal zenginliği ve özgünlüğü ifade etmektir (Çetin, 2002, s. 40). Bunun için de şiirin işitsel bir öge olan musikiye dönüşmesi saf şiir anlayışının en önemli düsturlarındandır.

Tanpınar'ın bütün şiirleri İnci Enginün tarafından yayına hazırlanarak kitaplaştırılmıştır. Kitapta Tanpınar'ın hayattayken yayımlamadıklarıyla beraber yüz on kadar şiire yer verilmiştir. Bütün şiirleri işitsellik açısından değerlendirmek mümkün olmasa da ses ve sessizlik sözcükleri merkeze alınarak şiirlerdeki işitsel hususiyetler tahlil edilecektir.

Tanpınar'ın şiirinde işitsellik "ses" kelimesiyle somutlaşır. Şair, bu kelimeyi kullanarak âdeta şiirindeki işitselliğin altını çizer. Onun bu tavrı okuyucunun duymayacağı vehmiyle hareket etmesine bağlanabilir. Bütün şiirleri göz önüne alındığında 44 farklı şiirinde 60 kez "ses" sözcüğünün kullanıldığı görülür. Bu istatistik tek başına Tanpınar'ın işitselliğe verdiği önemi göstermektedir. "Ses" sözcüğüyle işitselliğin varlığına doğrudan işaret edilirken "sessizlik" sözcüğüyle de dolaylı gönderimde bulunur. İkisinde de işitsel bir değer söz konusudur. Bu iki sözcük kullanılmadan da şiirin atmosferinde hissedilen işitselliğe örnek olan eserler de mevcuttur. Bütün bunlarla birlikte düşünüldüğünde işitselliğin Tanpınar'ın şiirinde şekil ve içerik açısından başlıca unsurlardan biri olduğu söylenebilir.

Tanpınar şiirinde "ses"

Tanpınar'da işitselliğin yoğunluğunu gösteren en önemli şiirlerden biri "Sesin"dir. Şiirin isminde "ses" sözcüğünün kullanılması bu konuda dikkatleri üzerine çektiği gibi içeriği de "ses" üzerine odaklanmıştır.

SESİN

Sesin yıldızlı gecemdir

Baş ucumda geniş, sonsuz

Dalgaları derinleşir;

Akan deremdir ben susuz
Çatlamış dudaklarımla
Koşarım saf billuruna...

Sonra irkilirim birden
Bittiği an bu rüyanın,
Geçmiş gibi, fark etmeden
Öbür yüzüne aynanın ...

Çırpınan bir ruhum artık
Bin hasretle delik deşik
Uzak hayret burçlarında
Nevanın, ferahfezanın (Tanpınar, 2011, s. 35)

Şair, sevgilinin sesini yıldızlı bir geceye benzeterek başlar. İşitsel bir unsurun görsel bir unsura benzetilmesi sesin belirginleştirilmek istenmesine yorulabilir. Burada "ses", şiirdeki duygusal deneyimi çağrıştıran bir imgeler silsilesini tetikleyebilir. Seslerin farklı tonları, ritimleri ve dokuları insanın duygusal durumunu etkilemektedir. "Yıldızlı gece" ile birlikte oluşan çağrışımlar sonsuzluk, huzur, sessizlik ve evren karşında nasıl da küçük olduğumuza dairdir. "Baş ucumda geniş, sonsuz" mısrasında da fiziksel mekânın duygusal bir bağlam içinde nasıl algılandığını vurgulamada kullanılmıştır. Sesin genişlemesi ve sonsuzluğu, okuyucuya sınırların ötesinde bir deneyim yaşatır. "Dalgaları derinleşir" mısrasında ise "ses", hareket ve değişimle ilişkilendirerek, duygusal deneyimi derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Sesin dalgalanması ve derinleşmesi, duygusal bir değişimi veya içsel bir yolculuğa gönderme yapmaktadır.

Susuzluk, bir tür eksiklik veya tatminsizliği ifade eder ve "Akan deremdir ben susuz" ifadesi bu eksikliğin sevgilinin sesinin bunu giderebilecek bir potansiyeli olduğunu ima eder. "Çatlamış dudaklarımla" susuzluğun ve arzusun şiddetini aynı zamanda fiziksel bir yansımaları ifade eder. "Koşarım saf billuruna" mısrasında "ses", saf ve berrak olanın arayışını simgeler. Billur, Türkçede sesin pürüzsüzlüğünü niteleyen bir sıfat olarak düşünüldüğünde "saf billur", arayışın odak noktası ve hedefi olarak kullanılarak, duygusal bir doyumunu imlemektedir.

Şiirin devam eden bölümünde şair aslında bir rüyada olduğunu anlar ve irkilerek uyanır. Tanpınar, rüyaya büyük bir önem atfeder; onu estetik anlayışının ve yaşam görüşünün temel taşı olarak konumlandırır (Okay, 1987, s. 59-61). Rüya, Tanpınar için akıl gibi bir bilme aracıdır, ancak onu akıldan daha yüce ve derin bir anlama aracı olarak kabul eder. Varlık, sırlarını rüyalar aracılığıyla açığa çıkarır. Aynı zamanda rüya, sanatın da kökenini oluşturur (Kaplan, 2001, s.12). Rüya bütün duyu organlarıyla algılanan sanal bir gerçeklik alanıdır. Şair, rüyada işitmeyi diğer duylardan üstün tutmaktadır. Sanki sesin kesilmesi rüyadan uyanmanın sebebidir. Büyümlü atmosferin kaybolması rüyadan uyanmak kadar aynanın parlak yüzeyinden sırlı yüzeyine geçmeye de benzetilir.

Rüyadan uyanıp sevgilinin sesini kaybeden şair bedeninden ayrılmış bir ruh gibi perişan durumdadır. Şair kendini avutmak ve o yıldızlı gecenin atmosferini tekrar yaşamak için sevgilinin sesine ihtiyaç duymaktadır. Yoksunluğunu gidermek için neva ve ferahfeza makamları onu teselli eder. Neva ve

ferahfeza, Türk musikisinin makamlarından olmalarının yanında güzel ses anlamına gelen sözcüklerdir. Özellikle ferahfeza Tanpınar için önemli bir yere sahiptir. *Huzur*'da birçok kez ferahfezadan bahsedilir (Tüysüzöğlü ve Bektaş, 2008). Roman kahramanlarının duygu ve düşünceleri bu makam üzerinden aktarılır. Tanpınar için ferahfeza sadece İsmail Dede'nin değil Türk musikisinin en önemli eseridir ve onun şirinde ve anlatılarına doğrudan tesir etmiştir. "Sesin"de olduğu gibi bazı şiirleri bu makamın verdiği duygulanışı hissettirmektedir. Tanpınar ferahfezayı şu şekilde açıklar:

"...Ferah-feza Ayini sade İsmail Dede'nin eserinin değil, bütün musikimizin bir ucu imkansızda kıvranan yıldız topluluğudur. Ferah-feza, Dede'nin sanatının teknik meselelerinin olduğu kadar, iç meselelerinin de halledildiği noktadır. Gariptir ki bu noktaya varılınca Dede'nin sanatına, bahsettiğimiz ikiliğe rağmen, bir sükûnet gelir. Dede burada kâinat muammasını çözmüştür, diyeceğim. Daha Devrikebir peşrevinin ilk cümlesinden itibaren bir medeniyetin, bir zevkin bütün muhassalası ve ideası olan Ferah-feza bütünü karşımıza çıkar. Bu makamın bu iki eserdeki teslimleri, en şaşırtıcı yollardan kaybedilene kavuşmadır. Sanki Dede'nin sanatı bir basübadelmektir sırrının emrindedir..." (Tanpınar, 2000, s. 373)

Tanpınar'ın şiirinde belirginleşen sesleri genel itibarıyla pest olarak nitelenebilir. Şiirindeki melankoli de düşünüldüğünde güçlü ve tiz sesler duymak zordur. Hafif ve yavaş ses varlığının şiirdeki sessizliği vurgulama amacıyla kullanıldığı söylenebilir. Şair, sessizliği parçalamaksızın hissettirmek için pest seslerden faydalanmaktadır. "Uyanma" (Tanpınar, 2011, s. 25) şiirinde bunun güzel bir örneğiyle karşılaşılır. Şiirde, akşam saatleri ve تنها bir zaman dilimi vurgulanarak sessizlik atmosferi oluşturulmuştur. "Bu تنها saati" ifadesi, sakin bir ortamın işaretidir. "Yanık türküsü dalda bülbülün" ifadesiyle, doğadan gelen sesler romantik ve melankolik bir tonla betimlenmiştir. Bülbülün türküsü, sesli ve canlı bir öge olarak öne çıkar. "Uzak servilerin arkasında gün" ifadesi, uzakta görünen ağaçların arasında batan günü anlatırken sessiz bir manzarayı çağırır. "Bu güneş döşenmiş bahar bahçesi" ve "Suyun uzaklaşan, yaklaşan sesi" ifadeleriyle, sessiz bir bahar atmosferi tasvir edilmiştir. Şiirde, kelimeleri oluşturan özellikle ünsüz seslere atfedilen bazı sayısal değerler üzerinden şiirin lirik mi ya da epik mi olduğuna dair bazı araştırmalar da mevcuttur.⁴ Bunlar bazı şiirlerdeki ses hususu hakkında fikir verebilmelerine rağmen bir kesin bir yargı oluşturmaları söz konusu değildir (Yaprak, 2023, s. 211). Şairlerin bu konuya dikkatleri de farklılaşabilmektedir. "Yahya Kemal sese dikkat etmeden anlayamaz, üstelik sadece aruzun sesine değil, onun hemen berisinde beliren başka bir sese, bir işitsel harekete... Cahit Sıtkı ve Tanpınar'da ses önemsizdir, oysa vezin kullanmadıkları halde Necatigil ve bütün 50 sonrası şiirde her şey sestir, Külebi'de de öyle." (Koçak, 2012, s. 54). Bu çalışmada asıl odaklanılan nokta şiirde anlam vasıtasıyla duyulan sestir.

Sessizlik

Tanpınar, şiirinde, sessizlik de aslında bir tür ses olarak işlenir. O, saf şiir anlayışı doğrultusunda şiiri musikiye dönüştürmeyi arzular. "...her musiki bize kendisine ait bir sessizlikle gelir ve onun nilüfer beyazlığı arasından konuşur..." (Tanpınar, 2000, s. 143). Sessizlik, şiirin doğacağı ortamı hazırlamaktadır. 1949'da *Şadırvan*'da çıkan "Musiki Hülyaları" isimli yazısının ilk cümlesi "Bu sükût benim dikkatimdir." (Tanpınar, 2000, s. 357). Tanpınar'a göre; müziğin etkisi altında meydana gelen bir tür büyümlü atmosfer yaratılmaktadır. Sessizlik ise yaratılıştan önceki yaratıcı gücü hatırlattığı ve insanlara istediklerinde büyük ödüller sunabileceği düşüncesini ortaya koymaktadır (Tanpınar, 2000, s. 359).

Tanpınar'ın "Kalbim" isimli şiirinde sessizliği ve sesin azalmasını şiir boyunca duyarız. Şiirde kullanılan sözcükler sessizliği imlemektedir. "Dehlizler, inziva, kısık bir nefes, sükût, duyulan sezilen yalnız

⁴ Bu konuda şu çalışmaya bakılabilir: Coşkun, M. V. (2021). Türkçenin Ses Bilgisi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

kederdir, uzaklaşan bir ses gibi rüzgârda” gibi mısra ve sözcükler şiirde bir sessizliğin hissedilmesini sağlar. Tanpınar bu şiirinde yorgun kalbinin hâlini dolayısıyla ileri yaşlarının duygularını aktarmaktadır. Genç ve heyecanlı bir kalbin neşesi ve sesi dile getirilmez. Yalnızlaşan bir hayatın insan ruhundaki akisleri sesin ortamdan çekilmesiyle hissettirilir.

“Boş dehlizlerinde ne ziya ne ses . . .
İnziva, korkudan kısık bir nefes
Gibi dalga dalga ürperir, erir.” (Tanpınar, 2011, s. 109)

Şiirde sessizlik sulardaki dalgalanma gibi çoğalarak yayılır. Her şey sessizleşirken sadece bazı hayaller zihindedir. Bazen bu hayaller tanıdık bir kadın çehresi olarak belirse de bu görüntüler de uzaklaşan bir ses gibi silikleşerek yok olur. Şiirde sessizlik, duyulan tek sese dönüşmektedir.

“Ve sulara sükût hâlenirken
Boşlukları süzen pencerelerde
Kızıl hayaletler geçer her gece.
...
-Bir esmer çehre ki hep size benzer
Sonra yavaş yavaş kaybolup gider
Uzaklaşan bir ses gibi rüzgârda.” (Tanpınar, 2011, s. 109)

Tanpınar, şiiri bağrımızda ekip biçtiğimiz sarışın bir buğday olarak tanımladığı “Şiir” isimli eserinin ikinci dördümlüğünde sükûtta bahseder. Eserde “Her şey zıddıyla kaimdir.” kaidesinin şiiri açıklamak için kullanıldığını görürüz. Karanlıklar ancak yıldızlarla fark edildiği gibi sükût da sihirli olduğu kadar doğurgandır. Tanpınar’a göre şiir sessizlik bahçelerinin bir meyvesidir.

“Sükutun bahçesi tılsım ve pınar
Yıldızdan cümlesi karanlıkların;
İklimler dışında ezeli bahar,
Mevsimler içinde tükenmez yarın.” (Tanpınar, 2011, s. 24)

Tanpınar’ın çok bilinen *Ne İçindeyim Zamanın* (Tanpınar, 2011, s. 109) şiiri evreni ve dolayısıyla insanı kuşatan zaman kavramını anlama ve anlatma uğraşısıdır. Zaman, insanın varoluşunun açıklanmasında önemli bir boyuttur. Zaman kavramının genişliği ve kuşatıcılığı, balıkların içinde yaşadıkları su karşısındaki durumlarıyla özdeşleştirilir. Bu genişlik ve kuşatıcılığın sessizliği insanın zamanı algılamasını zorlaştırmaktadır. Şiirdeki dil ve imgeler, bu temaları vurgulayarak varlığı anlamlandırmak noktasında insanın bir özü (Tanpınar, 2011, s. 109) taşıdığı üzerinde durur. “Yekpare, geniş bir anın parçalanmaz akışında” ifadesi, zamanın bütünlüğüne ve sessiz akışına vurgu yapar. Bu, zamanın sessiz ve sürekli bir akışının varlığını ifade eder. Şiirin devamındaki “her şekil,” “tüy” ve “başım sükutu öğüten” gibi ifadeler, şairin hafiflik duygusunu ve sessiz bir içsel dinginliği deneyimlediğini gösterir. Bu hafiflik, zamanın akışında kaybolmuş gibi hissetme ve bu akışın içinde sessiz bir varoluşa ulaşma temalarını güçlendirir. “Uçsuz, bucaksız değirmen” ve “abasız, postsuz bir derviş” ifadeleri, şairin sessiz bir iç dünyada dolaştığını ve varoluşunu sükûnet içinde bulduğunu anlatır. Bu ifadeler, gürültüden uzaklaşmış içsel bir sessizlikte huzur bulma arzusunu yansıtır. Şiirdeki doğa imgeleri, sessizliği vurgular. “Rüzgârda uçan tüy bile/ Benim kadar hafif değil” ifadesi, doğanın sessiz güzelliğini ve şairin bu sessizlikle bütünleştiğini anlatır. “Mavi, masmavi bir ışık/ Ortasında yüzmekteyim” ifadesi, renk ve ışık üzerinden

bir sessizliği anlatır. Mavi renk ve ışık, sükunetin ve huzurun sembolleridir. Bütün bunlar, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bu şiirindeki ses ve sessizlik temalarının bir araya geldiği, içsel bir dinginlik ve hafiflik duygusuyla örülü bir atmosferi ortaya koymaktadır.

Sessizliğin Tanpınar'ın şiirindeki yansımalarına dair örnekler çoğaltılabilir. Şairin yaratılış süreci ve sessizlik arasında bir ilişkiye göndermede bulunduğu bölümün başında değinilmişti. Tanpınar "Yavaş Yavaş Aydınlanan" (Tanpınar, 2011, s. 21) şiirinde bu ilişkiyi açıklıkla dile getirir. "Ey sükutun bir nefeste/ Yaktığı billur avize!" mısralarında sessizlik yaratılıştaki gizemi temsil etmektedir. Güneşin doğmasıyla aydınlanan dünyayı farklı bir açıdan deneyimleyen şair tüm tabloda sessizliği hissettirir. Sessizliğin daha iyi hissedilmesi için Tanpınar'ın bazı ses unsurlarına başvurması da ilginçtir.

"Aydınlığın hendesesi
Sonsuzluk bahçendir senin;
Dinleyin geliyor sesi
Arılarla böceklerin!" (Tanpınar, 2011, s. 21)

Yaratılıştaki geometriye ve matematiğe göndermede bulunan şair, âlemdeki nizamın farkındadır. Bu nizamın büyümlü bir şekilde sessizce işlenmesi onu etkiler. Bu anlamda sessizliğin çağrıştırdığı gizem ve sonsuzluğun yaratıcıyı işaret ettiği söylenebilir.

Sonuç

Ahmet Hamdi Tanpınar şiiri daha çok duyulması için yazar/söyler. Bundan dolayı işitsel öğelerin kullanımı fazladır. Sadece "ses" sözcüğünün kullanımıyla ilgili olarak verdiğimiz istatistik bu noktada anlamlıdır. Bu durumun genel olarak şairin saf şiir anlayışını içselleştirmiş olmasından kaynaklandığını söylemek de mümkündür. Saf şiir, şiirin musiki gibi hissedilmesini önceler. Bu konuda klasik Türk musikisinden beslenen şairin şu sözleri şairin müzik dolayısıyla işitsellik konusundaki anlayışını özetlemektedir: "... benim için şiir dili plastik bir şeydir. Şiirden bahsedilirken müzikalite dediğimiz şey, haddizatında bilhassa göz ve kulağa ait bütün unsurların form endişesinde kullanılması, plastik bir madde gibi yoğrulması, konuşma lisanından ayrılmasıdır." (Tanpınar, 2000, s. 287). Özetle, şiirin gücü, kelimelerin ötesine geçerek, işitsel ve müziksel unsurları kullanarak insan duyularını zenginleştirilmesi ve içsel dünyamızla derin bağlantılar kurmasındadır. Görme duyusunun ötesinde, işitme duyusu sayesinde olaylara daha duyarlı bir şekilde tepki veririz, bu da şiiri diğer edebî türlerden ayıran bir özellik olarak belirir.

Kaynakça

- Coşkun, M. V. (2021). *Türkçenin Ses Bilgisi*. Bilge Kültür Sanat.
- Cureton, R. D. (1993). The auditory imagination and the music of poetry. (Ed.), *Literary Stylistic Studies of Modern Poetry* içinde (ss. 68-86). Routledge.
- Çetin, N. (2002). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiiri. *Hece* 6(61), 39-56.
- Eyuboğlu, S. (1997). *Sanat üzerine denemeler ve eleştiriler*. Cem Yayınları.
- Haşım A. (1917). Şiirde mâna. *Dergâh* 8, 113-114.
- Kaplan, M. (2001). *Tanpınar'ın şiir dünyası*. Dergâh Yayınları.
- Koçak, O. (2012). "Şiirin sesi ve eleştiri", *Kopuk zincir-Modern şiir üzerine denemeler*. Metis Yayınları.
- Marshall, M. (2014). Gutenberg galaksisi (Tipografik insanın oluşumu). YKY.
- Okay, O. (1987). *Şiir sanatı dersleri (Cumhuriyet Devri Poetikası)*. Atatürk Üniversitesi.
- Tanpınar, A. H. (1977). *Edebiyat üzerine makaleler*, Dergâh Yayınları,
- Tanpınar, A. H. (2000). *Yaşadığım gibi*. Birol Emil (Haz). Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2011). *Bütün şiirleri*, Dergâh Yayınları.
- Tüysüzöğlü, F., Bektaş, T (2008). "Femhfezâ Mucizesi: Huzur" (Ed. Abdullah Uçman, Handan İnci), *"Bir Gül Bu Karanlıklarda" Tanpınar Üzerin Yazılar* içinde (ss. 690-703). 3F.
- Yaprak, T. (2023). Ben Sana Mecburum Şiirinin Fonetik–Semantik İlişkisi Bakımından İncelenmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (11), 207-216.